

- Siyasi partiyaların maliyyələşməsi məsələsinin gələn ilə qalacağı haqqında xəbərlər var. Bildirilir ki, səbəb bütçədə vəsait çatışmazlığıdır. Dövlət bütçəsi may ayında bir daha parlamentin müzakirəsinə çıxarıldı. Sizcə, bu səbəbin əsası varmı?

- Heç bir əsası yoxdur. Çünki 2012-ci ilin birinci yarısında dövlət bütçəsinin icrasına dair məlumatlarda göstərilib ki, bütçədə 1 milyard 24 milyon 900 min manatdan artıq vəsait yaranıb. Bu, o deməkdir ki, bütçə vəsaitləri proqnozlaşdırıldığı qədər xərclənməyib, gəlirlər xərclərdən çox olub. 1 milyardan artıq vəsait siyasi partiyaların maliyyələşməsi üçün lazım olandan dəfələrlə böyük rəqəmdir. Problem maliyyə problemi deyil. Mövcud qanunvericiliyə görə, gələn ilin bütçəsinin formalaşdırılması bu ilin fevralında başlayır. Ola bilər, 2012-ci ilin bütçəsi 2011-ci ilin fevralında hazırlanmağa başlayanda siyasi partiyaların maliyyələşməsi ilə bağlı qərar yox idi. Hökumət və prezident tərəfindən bütçənin hazırlanması prosesi oktyabrın 15-də başa çatır. Bundan sonrakı 2 ay ərzində bütçəyə dəyişikliklər parlamentdə müzakirə edilərək qəbul olunur. Ona görə də düşünürəm ki, formal səbəbi yalnız bütçə planlamasında xərc maddəsinin nəzərə alınmaması ilə bağlı ola bilər. Amma bu, əsas səbəb deyil. Bildiyiniz kimi, çoxdan bəri müzakirə edilsə də əmanətlərin qaytarılması üçün də bütçədə vəsait nəzərdə tutulmamışdı. Ancaq bununla bağlı siyasi qərar olduğu üçün hökumət onun icrası ilə bağlı tədbirləri qısa zamanda həyata keçirə bildi. Əgər siyasi partiyaların maliyyələşməsi ilə bağlı siyasi qərar olsaydı, hökumət bunu bütçədə əlavələr və dəqiqləşdirmələr apararaq həyata keçirə bilərdi. Azərbaycan bütçəsində hər il az qala minlərlə dürüştəşdirmələr, dəqiqləşdirmələr aparılır. Odur ki, 1 milyardan çox vəsaitin mövcud olduğu bütçədə siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsinin vəsait çatışmazlığı ucbatından növbəti ilə qədər ertələnməsi əsas səbəb deyildir. Burada yalnız siyasi səbəb axtarmaq gərəkdir.

- Ötən ilin və bu ilin 6 ayının bütçə xərcləri ilə bağlı proqnozlar nə qədər doğrulub?

- Bu ilin 6 ayında bütçənin mədaxili proqnozdan yüksək icra olunub - 106,2 faiz. Ötən ilki ilə müqayisədə eyni dövrdə dövlət bütçəsinə 2,5 milyard manatdan çox vəsait daxil olub. Xüsusən Vergilər Nazirliyi xətti ilə artım daha yüksək olub. Nəticədə, gəlirlər hissəsində proqnoz özünü artıqlaması ilə doğruldub. Səbəblərdən biri ilin birinci hissəsinin yarısında neftin qiymətinin yetərinə yüksək olmasıdır. Bundan başqa, “Eurovision” ərəfəsində bütçəyə qeyri-neft sektorundan təzyiqlər nəticəsində daxilolmalar çoxalmışdı. Xərclər hissəsinə gələndə isə bu proqnozlar özünü doğrultmayıb. Çünki Azərbaycan hökuməti proqnozlaşdırdığı xərcləri olduğu kimi yerinə yetirmir. Bu, artıq tendensiyaya çevrilib, hər il

təkrar olunur. Biz Milli Būdcə Qrupu olaraq, ötən ilin bűdcəsində bu məsələni araşdırdıq. Bəlli oldu ki, ötən ilin bűdcəsində də təhsil, səhiyyə, sosial yönümlü, eləcə də sosial műdafiə xərclərinin icra səviyyəsi bűdcənin űmumi icra səviyyəsindən geri qalır. 2011-ci ilin dűvlət bűdcəsində təhsil xərcləri 93 faiz, elm xərcləri 92 faiz, səhiyyə xərcləri 89 faiz, amma tikinti xərcləmələri 99,8 faiz icra olunub. Göründüyü kimi, burada yenə də bűdcə vəsaitləri űzərində sərəncam vermək hűququ űstün olan qrupların maraqları önə çıxır. Hansı istiqamətlərdə daha çox mənimsəmələr mümkündür, orada bűdcənin icrası daha yűksək səviyyədə həyata keçirilir. Praktika göstərir ki, bűdcənin əsas xərcləmələri ilin ikinci yarısına təsadűf edir. Ona görə də dűvlət bűdcəsinin xərclər hissəsinin icrasında mütənasiblik qorunmur. Məsələn, 2011-ci ilin dűvlət bűdcəsinin təhlili zamanı aydın oldu ki, xərclərin 31,6 faizi ilin birinci yarısında həyata keçirilib. Mütənasiblik olsaydı, bu rəqəm 50-nin ətrafında olmalıydı. Dűvlət bűdcəsinin 43,6 faizi ilin dördüncü rűbündə xərclənib. Xərcləmələrin orta aylıq statistik səviyyəsi ötən il 1,78 milyard manat olduđu halda yalnız dekabrda bundan 3,12 dəfə çox - 4 milyard vəsait xərclənib. Dekabr ayında həyata keçirilən xərclərin strukturuna baxanda aydın olur ki, dəftərxana və təsərrűfat xərcləri űçün il ərzində ayrılmıř bűdcənin 21,8 faizi, mətbəə xərclərinin 23,9 faizi, kommunal və kommunikasiya xidmətləri ilə bađlı digər xərclərin 24,7 faizi yalnız dekabr ayında xərclənib. Bu o deməkdir ki, məsələn, il ərzində 100 manat dəftərxanaya pul verilsə, hər aya təxminən 8 manat düşsə, o əvvəlcə tələbata uyđun xərclənir, qalıq yaranır, ilin sonunda isə bəlli olur ki, həmin xərc maddəsi űzrə 22 manat qalıb. Onun da bir ay ərzində, yəni dekabr ayında 8 manatını xərcləyib, 14 manatını da silirlər. Bu o deməkdir ki, dekabrda bűdcə qurumları ehtiyaclarından 3 dəfə artıq vəsait xərcləyiblər. Bu, yalnız xərclər öncədən dűzgün proqnozlaşdırılmadıqda baş verə bilər. Çűnki əks tədqirdə mümkün deyil ki, dekabrda orta səviyyədən 3 dəfə çox dəftərxana və təsərrűfat materialları alınsın, 3 dəfə çox nəşr olunsun, 3 dəfə çox internetə və rabitəyə pul xərclənsin. Beləliklə, xərcləri ilin sonunda silir, vəsaiti isə mənimsəyirlər. Azərbaycan bűdcəsinin icrasında çox ciddi problemlər var. Bunu illərdir aparılan təhlillərlə sűbut etmiřik.

- İntestisiya bűdcəsinin xərclənməsində nələr müşahidə edilir?

“Hakimiyyət daxilində bűdcədən daha çox pay almaq uğrunda nəinki műbarizə, hətta műharibə gedir”

- Ötən ilin bűdcəsində ilkin olaraq 503 investisiya layihəsinin maliyyələşdirilməsi və bu məqsədlə 3 milyard 380 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdu. İl ərzində bu layihələrin sayı 830-a çatdırıldı. 3,4 milyardı da, 5,8 milyardı da əvəz etdilər. Bu vəsaitin xərclənməsi űçün 72 qurum müəyyənleşdirilmişdi. Sonradan həmin təşkilatların sayı 130-a, layihələrin isə sayı 966-a çatdırılıb. Buna görə də Nazirlər Kabineti ilin əvvəlində verdiyi sərəncama il ərzində 30 dəfə dəyişiklik edib. Bu, çox biabırçı bir haldır ki, NK öz sərəncamına 1 ildə 30 dəfə dəyişiklik edir, sifarişçilərin adını dəyişir, məbləđi dəyişir, obyektlər űzrə muxtəlif yerdəyiřmələr edir. Bu, yalnız korporativ və korrupsiya maraqlardan irəli gəlir. Hakimiyyət daxilində bűdcədən daha çox pay

almaq uđrunda nəinki m bariz , hətta m harib  gedir. Ayri-ayrı nazirliklər, d vl t komitələri bunu Nazirlər Kabinetinin qərarlarında d yiřillikl r etdirməklə n mayiř etdirirlər.  z n  hörmət edən hökumət bu qərarı ilə bir dəfə verər. D yiřiklik olsa da 1, ya 2 dəfə olar. Ancaq Azərbaycan hökuməti il ərzində eyni bir sərəncama 30 dəfə d yiřiklik edir. Bunu n  ilə izah etmək olar?  z  də bu, yalnız 2011-ci ilə aid tendensiyası deyil. Son 5 ildə Nazirlər Kabineti hər il investisiya layihələri ilə bađlı hesabatlarını ildə orta hesabla 25-30 dəfə d yiřdirir. Bundan bařqa, m řahid l r onu göstərir ki, hər bir nazirlik investisiya layihələrini daimi olaraq eyni řirk tl rl  həyata keçirir. Əslində isə bu, ayri-ayrı qurumlar olmalı və tender əsasında m  yy nl řdirilm lidir. Digər bir məsələ. B d c d  qeyri-maliyyə aktivləri adlı bir bölmə var. Ötən il qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması xərcləri  mumi xərclərin 46 faizinə bərabər olub. Bu,  z nd n əvvəlki illə müqayisədə 10,1 faiz çoxdur. 2011-ci ildə bu bölmə  zr  x rcl m l r 7 milyard olub. Qeyri-maliyyə aktivlərinə yönəldilən xərclərin ildən-ilə artması guya daha çox mařın və avadanlıq alınması kimi izah edilir, ancaq bu satınalmaların dəyəri h miř  řiřirdilir. Əslində isə bu bölmə  zr  xərclər ildən-ilə azalmalıdır.  nkini hər hansı mařın, ya avadanlıq davamlı olaraq hər il alına bilməz, bu il alınanda 3-5 il ondan istifadə edilir. Bizdə isə bu bölmə  zr  x rcl m l r hər il artırılır. Bu tendensiya d vl t b d c sindən səmərəsiz istifadənin göstəricisidir. Bařqa bir məsələyə də diqqətinizi çəkmək istərdim, 2011-ci ilin d vl t b d c sinin əmək haqqı hissəsində icra səviyyəsi  mumi səviyyədən 3,5 faiz az olub. Bununla bađlı rəsmi açıqlama belədir ki, d vl t b d c sindən maliyy l ř n qurumlarda vakant vəzifələr var. Belə çıxır, d vl t idarəetməsində iř yeri var, ancaq iř i tapa bilmirlər. Arařdırma apardıq, belli oldu ki, 2011-ci il d vl t b d c sinin əməyin  d niři bölməsində nəzərdə tutulmuř 121,2 milyon vəsait x rcl nm yib. Bu vəsaitlə 27 445 nəfərə il ərzində 2011-ci il   n orta aylıq əmək haqqı səviyyəsində m vacib verilməsi mümkün idi. Ancaq vəsait x rcl nm yib. Əgər vəsait varsa, iřsizlikl  bađlı belə ciddi problemlər yařanan dövrədə nədən biz onu x rcl mirik? Ona görə ki, sonradan bu vəsait bařqa istiqamətlərə ötürülür - məsələn, tikintiyə. Diqqət edin, elm bölməsində x rcl m l r  92 faiz əməl olunub. Bir tərəfdən deyirik elm xərcləri azdır, digər tərəfdən də ayrılan vəsait sona kimi x rcl nmir. Ancaq tikinti  zr  bütün x rcl m l r az qala 100 faiz yerinə yetirilir.

- B d c y  ictimai nəzarət mexanizmləri n  qədər iřl kdir?

“V t ndař hesab edir ki, b d c  onun yox, d vl tindir,  z  bilər necə xərcləyir. Ancaq v t ndař cibindəki pulu gündə bir ne e dəfə sayırsa, b d c  pullarını da elə saymalıdır”

- Demək olar, ictimai nəzarət imkanları yoxdur. Əslində bu iřin arařdırılması ilə Hesablama Palatası m řđul olmalıdır.  nkini Hesablama Palatası Ali Nəzarət orqanıdır. Qurumun 2011-ci ilin d vl t b d c sinin icrası ilə bađlı rəyi öncəki illərlə müqayisədə daha t kmildir. Lakin Hesablama Palatasının rəyində bütün bölmələr  zr  xeyli ciddi faktlar ařkarlansa da, nədənsə investisiya bölməsində daha çox  mumi məlumatlar verilir. Əslində belə olmalı deyil,  nkini ötən il investisiya xərcləri  mumi b d c nin 38 faizini t řkil edib. Yəni ötən ilki b d c nin 16 milyard

xerc hissəsinin 7 milyarda qədəri investisiya xerclerine ayrılıb. Odur ki, Hesablama Palatasının rəyində investisiya büdcəsinə dair hissə əsas bölmə kimi verilməlidir. Bu rəy də həqiqətən də diqqəti  k n məqamlar var. Lakin onlar Hesablama Palatası audit yoxlamaları ilə ortaya  ıxarılmayıb, daha çox ststistik təhlil nəticəsində ortalıđa qoyulub. Bu bir tərəfdən palatanın peşəkar komandasının olmasını t sdir edirsə, digər tərəfdən, onun ali nəzarət orqanı kimi hələ də “sifarişlə” iřl diyinə dəlalət edir. HP-in rəyində ařkara çıxarılan problemlərə münasibətdə tez-tez “”əvvəlki illərdə verilən müvafiq r yl rd  göstərildiyi kimi” ifadəsi iřl dilir. Bu o deməkdir ki, büdcəyə nəzarət edən ali orqanın t vsiy lerini hökumət nəzərə almır. Nəzərə alsaydı, hər il eyni məsələlərlə bađlı eyni iradlar ortaya çıxmazdı. Bu, Hesablama Palatasının acizliyinin göstəricisidir, bu qurumun potensialı y ks k olsa da hazırkı statusu belə məsələlərdə ciddi d yiřiklikl r etməyə imkan vermir. Hesab edirəm ki, hökumət HP-nin t vsiy lerini diqqətdə saxlamalıdır, onların nəzərə alınması b dc d n xerclem lerin səmərəliliyini v  ř ffafılıđını yüksəldə bilər. V t ndař cəmiyyəti institutlarının nəzarətinə gəlincə, burda yük daha çox medianın v  QHT-lərin üzərinə d ř r. Bu sahədə sistemli iřl y n Milli B dce Qrupudur. Ancaq Milli B dce Qrupu yalnız b dc  rəyləri hazırlayır, monitorinqlər aparmır,  unki bunun   n onun maliyyə dəstəyi yoxdur. Ancaq büdcəyə nəzarət yalnız Hesablama Palatasının, Milli B dce Qrupunun, medianın deyil, həm də hər bir v t ndařın iřidir. Hər bir v t ndař bilməlidir ki, b dc  onundur. Bu gün polis də, ordu da, məmur da v t ndařların malik olduđu sərvətlərin satıřından gələn gəlirlərin, v t ndařların ödədikləri verginin hesabına fəaliyyət göstərir. Bu, həm də bir qədər m lumatsızlıq məsələsidir.  unki  g r media ara-sıra b dc  ilə bađlı məsələləri gündəmə gətirirsə, televiziyada belə müzakirə a maq imkanları məhduddur, buna ř rait yaradıldısa, cəmiyyət büdcəyə dair xeyli m lumatlanardı, bilərdi ki, d vl t pulları hara v  necə xerc l nir, onu kimlər xerc l yir. Digər tərəfdən də bəzi v t ndařlarımız hesab edir ki, b dc  onun yox, d vl tindir,  z  bilər necə xerc l yir. Ancaq bu, yanlış yanařmadır. Ancaq v t ndař cibindəki pulu gündə bir ne e dəfə sayırsa, b dc  pullarını da elə saymalıdır. Bu məsələ hər bir Azərbaycan v t ndařının marađında olmalıdır. Bařqa bir tərəfdən də v t ndařlar g r nd  ki, onun bu prosesdə iřtirakının heç bir təsiri yoxdur, qərarlar yenə də hökumətin monopoliyasındadır, onda onun bu prosesdə iřtiraka marađı da qalmır. Elə hökumət də bunu arzulayır. Ona görə də bu gün d vl t büdcəsi v t ndař nəzarətindən kənarda qalaraq, ciddi m nimsem l rl  icra olunur.